

**A GAZDÁLKODÁS
ÉPÍTÉSZE
— GAZDÁLKODÓ
ÉPÍTÉSZE**

EMLÉKEZÉS REISCHL GÁBORRA

Reischl Gábor (1948–2008) a magyar vidéki, ökológikus szemléletű építészet jelentős alakja, a felsőoktatás meghatározó egyénisége volt. Számos hazai tanya, oktató- és mintafarm mellett az UNICEF megbízásából máig példaadó oktatási intézményeket tervezett szerte a világban. Az Ybl Miklós Főiskola tanárának és főigazgatójának, a MÉSZ volt elnökének születése 700., és halálának 10. évfordulója alkalmából a Magyar Építőművészek Szövetsége és a Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Kara támogatásával emléknapot és kiállítást rendeztek 2018. június 8-án a MÉSZ-székház Kós Termében. A rendezvény kurátorai a mester egykori tanítványai és munkatársai, Csontos Györgyi, Laczó Zoltán voltak. Ez alkalmából álljanak itt írásai és naplórészletei, melyeket Dénes Eszter szerkesztett egybe *A gazdálkodás építészte – Gazdálkodó építészet. Emlékezés Reischl Gáborra* c. rövidfilm forgatókönyvében.

▲ Juhhodály és tehénistálló. Őkotanya, Monor

▼ Szemestermény-tároló, Balatonfenyves. Munkatárs: Fáczányi Zsuzsa. Ez az épület, amíg használták, teljes egészében energiatakarékos volt, míg Nyugaton egy ilyen nagyságrendű tárolót 10 géppel és szellőzőberendezésekkel működtetnének a mai napig

◀ Őkotanya, Monor

„... Foglalkozz a mezőgazdasági építé-
szettel, fiam, ott van eltemetve a jövő,
a földben, az ott élő emberben!

– mondta Apám.

Valóban?! Nagyüzemi trágyatelepek-
kel, a búzló istállókkal egy életen át?
Búzló istállók? Igen. És savanyú
szagú, levegőtlen konyhák, össze-
tákolts, háztájinak nevezett disznó-
ólak, kietlen udvarok, neonfényes
kocsmák, szétesett faluközpontok,
majorok... Mindez építészet. Mind-
ez feladat, ebben az igazi építé-
szeti feladatoktól hiányos időben.
Ott még megtalálható a természet.”

Mindig is építész akartam lenni. A családi hagyomány a pályaválasztásban segített, de egyben terhet is jelentett. A rajzolás kényszer számomra terápiás cselekedet, közben megoldódnak a dolgok. Három férfi: Apám, Mikus, Emődy. A Társ: a biztos pont – van honnan elindulni, van hova megérkezni. A mindennapi reggeli futás, a költészet segítség a világ elviseléséhez. A gondolkodó lét: szükségszerűség, állandóan kísérletezett életforma. Sukorón a tanya: a világmindenség!

A példa nekem a saját tanyám. A tanya leképezi az egész világot, kapcsolódik az élet alapkérdéseire: születés, halál, honnan jöttünk, hová megyünk... Épületegyüttes, amelyben mindennek célszerűen meghatározott helye van, mindegyik sajátos értékkel, helyi értékkel bír. A tanya épületekkel körülhatárolt hely. A hely: maga az udvar, ami igazán a mi belső világunk.

Az emberi élet gazdagsága meg nem ismételt pillanatokban, és semmi

máshoz nem hasonlítható helyekben van – írja Hamvas Béla. A meg nem ismételt személyiség jegyei rögzültek tanyáink épületeiben. Amit meg akarunk őrizni, azt meg kell ismernünk, ehhez pedig idő kell és alázat.

A parasztháznak nem formáit kellene másolni, hanem szerkezeti világosságát, őszinteségét.¹

Fájdalmas látvány az, ami a falvakban lejátszódott. Tévesítés, a kuláklista, a központosított termelés, tanyák felszámolása, nagyüzemi gazdálkodás, szerep nélküli falvak..., ma pedig a szabad építés kora...

A ház építése egykor az élet fontos, de mindennapos tevékenységéhez tartozott. Az ember a saját világából szerezte be az építéshez szükséges anyagokat, az elődök sok évszázados tapasztalata szerint épített, és követte az építés stációihoz kötődő rituális szokásokat. Mindez együtt teremtéssé vált, a lehatárolt terület saját világgá nemesedett, és szinte automatikusan a táj része lett. Az élet a maga természetességével je-

lent meg ezekben a házakban. Az ember, folytatva ősei cselekedetét, teremtő részesévé vált a helynek.

Mi van egy ilyen ember birtokán építenivaló? – kérdezi Németh László.² A kétszintes házacska csak a fellegvár rajta, a veranda előtte már a téli kertészkedéshez kell, az épületek nagyobb része: ól, pince, méhes, szín, kamrák, virágház, műhelyek, kemence, öltöző.

Egy telep tehát. De ezt a telepet nem a simára döngölt földbe kell ültetnie, hanem mindent a helyére, bele a birtokba. (...) A telepet csak a birtokkal együtt lehet megtervezni, az építendő dolgok közt pedig a paradicsomkarótól az aszaló fedelén át a tornác oszlopáig csak fokozati különbség van. Vagyis: az építésznek birtokot kell építenie, s nem házat.

Nem tagadom, hogy a tájhoz, a falvakhoz, a gazdaságok épített környezetéhez érzelmileg kötődöm, amellett, hogy próbálom magamnak és hallgatóimnak is megmagyarázni a miérteket. Az építészetben éppen ez a szép, hogy az ér-

1 Medgyasszay: *Népünk építészete*, 1949

2 Németh László: *Sorskérdések*. Magvető Könyvkiadó, 1989, Budapest.

▲ Gazdálkodó porta – üdülőtanya hasznosítása, Sukoró.
Munkatárs: Braxatoris Andrea

▲ Lovastanya.- Budakalász

▲ Lakóház. Őkotanya, Monor

telem, a racionalitás és az érzelmek az idealizmus kettősségének ad keretet, ami nem más, mint az életünk hű tükörképe. A gazdálkodó ember példát mutat nekünk, építéseknek is, hogy gazdálkodnunk kell akkor is, amikor építünk: az anyagiakkal, az energiáinkkal, az emberi és pénzügyi adottságainkkal, lehetőségeinkkel. Őkotudatos építészet volt ez. Az energia-, az anyag-, a víz-, a levegőgazdálkodás tudatos, vagy ösztönös elemei ott vannak a régi porták telepítésében, a lakóházak és a gazdasági épületek funkcionális elrendezésében, szerkezeti kialakításában. (...)

Az energiagazdálkodás, mint meghatározó feltétel, egyre inkább kell hogy befolyásolja mai építési tevékenységünket. Népi építészetünk számos követendő példát ad, miként lehet takarékos módon építenünk többek között az épületek tájolt elhelyezésével, funkcionális és szerkezeti kialakításával, megfelelő anyaghasználatával. A paraszti építészet természetessége az ökológiai építés alapja.

Az energiatudatos építés nem tűri a rövid távú divatok és ideológiák rabságát, de kiköveteli a táj jellegének megfelelő telepítési struktúrákat, a telek racionális beépítését, a házak tájolt, azaz nem egyenrangú homlokzatát, a téli-nyári átmeneti zónákat, az alaprajzok célszerűsége mellett a helyiségek hierarchiáját. Ez bizony nemcsak hőszigetelési feladat, hanem sokkal komplexebb építési gyakorlat.

Az általam tervezett épületek nem különösebben bonyolultak, de egy kicsit rafináltak..., amelyek a múlt tapasztalatait továbbfejlesztve képesek az igényeket kielégíteni: napenergia, természetes szellőzés, méretkoordináció adta rugalmasság.

Ki kell használnunk a szellemi tartalékainkat, hogy sokkal kevesebb költséggel tudjuk üzemeltetni az épületeinket. Ez a klasszikus ökológiai szemléleten túl nagyon fontos pszichológiai kérdés is: az ember ne csak a természettel gazdálkodjon, hanem önmaga szellemével is.

▲ Tárolóépület. Gazdaképző Szakiskola mintafarmja, Kenderes

▲ Istálló. Lovastanya, Mende

▲ Istálló. Lovastanya, Mende

Hogy úgy érezze, nem elsősorban termel, hanem terem. Attól kezdve nem robot a munka: élete – a haszon mellett – tartalmat nyer. Ez a gazdálkodás építészete.

Az építés ősi mesterség, a múlt embere ösztönösen épített. Jelenünkben, ha akarjuk, ha nem, ösztönösségünket, ősi tapasztalatunkat, a hagyományokon nyugvó bizonyosságot felőrölte az idő.

Dolgozom mint építész, mint oktató, új impulzusokat kapok a következő lépésekre. Olykor a reménytelenség is elfog. Mi történt az elmúlt években? Mit kellett, és mit kellene tenni?

Meg kell ismerni a vidék valóságát.

Meg kell próbálni építészfeleletet adni tervekkel, kísérletekkel a valóság nehéz kérdéseire, és meg kell teremteni a kommunikációt az építész és a helyet birtokló ember között. A hely megismerésének képessége kommunikációs képesség!

Az ökológiai építés a jövő lehetősége, de ez nem csupán az ökoszisztémával való törődést jelenti, hanem az emberi lét alapkérdéseinek tudatosítását a mindennapokban. Novalis szerint „az ember nem tesz egyebet, mint folyton hazatér”. Vajon az építésznek nem az a feladatuk, hogy segítsék az embert hazatérni?

Hányszor hajózunk be Noé bárkájába?
nem először és most sem végleg...

fészkelődünk –
keressük helyünk

kezünkkel simítjuk a gyalult gerincét
mintha mindig útra készen állt volna
ács nélkül... anyagtalantul

hányszor kell tótágast állnunk?
az aréna porondján
magunkat pellengérré állítva
fénycsóvákkal elszakítva,
elnémítva – a süket hangzavarban

hányszor kell még
sóvárogva várni a jelet?
a visszhangban néma hajókürtöt
vállalva a nyílt vizet
a feszített bizonyosság határtalanságát
(Reischl Gábor: Napló)